

УДК 338.5:336.713

Сукач О.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів

Черкаського державного технологічного університету

ТРАНСФЕРТНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В КОМЕРЦІЙНИХ БАНКАХ**TRANSFER PRICING IN COMMERCIAL BANKS****АНОТАЦІЯ**

Досліджено методичні аспекти трансфертного ціноутворення в банківських установах України. Зацікавленість до теми дослідження зумовило різноманіття поглядів учених. Визначено методологічні передумови використання трансфертних цін у банківських установах. Здійснене дослідження дозволило виокремити підходи до питання дослідження, а також сформулювати мету трансфертного ціноутворення та завдання для її реалізації.

Ключові слова: трансферт, трансфертне ціноутворення, фінансовий стан, кредитний ризик, процентна маржа.

АННОТАЦИЯ

Исследованы методические аспекты трансфертного ценообразования в банках Украины. Интерес к рассматриваемой проблеме обусловил многообразие мнений ученых. Определены методологические предпосылки использования трансфертных цен в банках. Осуществленное исследование позволило выделить направления к рассматриваемому понятию, а также сформулировать цель трансфертного ценообразования и задачи, необходимые для ее решения.

Ключевые слова: трансферт, трансфертное ценообразование, финансовое положение, кредитный риск, процентная маржа.

ANNOTATION

The article is devoted to the research of methodical aspects of the transfer pricing in bank institutions of Ukraine. Interest to the considered problem has been caused by variety of opinions of the scientists. Methodological prerequisites for the transfer price usage in bank institutions are defined. The conducted research has allowed to allocate blocks of approaches to considered concept, and also to formulate the purpose of transfer pricing and the problems necessary for its achievement.

Keywords: transfer, transfer pricing, financial position, credit risk, interest margin.

Постановка проблеми. В умовах світової фінансової кризи та посилення конкуренції на вітчизняному ринку банківських послуг, зниження процентної маржі між ресурсами, що залучаються та розміщуються, забезпечення стабільного рівня прибутку можливе лише за умов зростання загальних оборотів і обсягу банківських операцій. Відповідно проблеми здійснення ефективної процентної політики особливо актуальні в умовах сьогодення.

Найважливішим елементом процентної політики комерційних банків є система трансфертного ціноутворення, яка створює основу для управління інфраструктурою банку, розвитку нових напрямів діяльності, забезпечення рентабельності та стійкості, як окремих підрозділів, так і банку загалом.

Аналіз останніх досліджень публікацій. Проблема вибору адекватного методу трансфертного ціноутворення комерційними банками України

є актуальною, адже він повинен слугувати інформаційною базою під час відбору інструментів побудови ціни банківських послуг.

Теоретичним та методологічним аспектам трансфертного ціноутворення присвячено праці зарубіжних та вітчизняних учених-економістів, серед яких варто відзначити дослідження О. Барановського [1], П. Дзюби [2], М. Макаренка [4], Т. Ларікової [3], А. Мельника [5], М. Панова [6], Т. Савченка [7], В. Селезньової [8] та ін.

В основу економічного поняття «трансфертна ціна» та «трансфертне ціноутворення» покладено термін «трансферт». Основним визначенням якого є рух (переміщення) грошових коштів, фінансових активів, в окремих випадках – економічних цінностей, між різними учасниками фінансової системи.

Так, А. Мельник зазначає, що: «трансфертне ціноутворення – процес установлення ціни на товари, роботи, послуги в підрозділах підприємства для проведення розрахунків між ними, а також між взаємозалежними підрозділами» [5]. На думку Т. Савченко, трансфертне ціноутворення є сукупністю економічних відносин щодо визначення трансфертних цін на ресурси, які передаються в середині банку від одного центру відповідальності до іншого або між взаємопов'язаними банками [7]. П. Дзюба вбачає в трансфертному ціноутворенні процес визначення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, які виникають у процесі визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі (товари, послуги або фактори виробництва) між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон [2].

О. Барановський зазначає: «трансферне ціноутворення – це ключовий елемент системи управлінського обліку банківської організації, на якому базуються системи оцінки роботи підрозділів, прибутковості банківських продуктів, прибутковості клієнтів, системи бюджетування та планування, системи управління активами й пасивами та управління ризиками» [1]. У своїй праці «Методика трансфертного ціноутворення в банку» [3] Т. Ларікова «трансфертне ціноутворення» класифікує, як систему оцінки внутрішньої вартості ресурсів у системі банку, зорієнтованої на певний ринковий показник, відповідно до якого виконуються операції з умовного використання ресурсів у процесі їх

купівлі-продажу, що здійснюється між касничейством та центрами прибутку банку.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значні дослідження в галузі трансфертного ціноутворення, і досі не існує єдиного підходу до його визначення. Крім того, окремі теоретичні та методологічні положення поняття «трансфертне ціноутворення» потребують подальшої розробки й удосконалення, а саме, розробка нових методологічних засад ціноутворення в банківському секторі.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження організаційних та методичних особливостей трансфертного ціноутворення; розвитку науково-методичних підходів до організації трансфертного ціноутворення в комерційних банках.

Виклад основного матеріалу дослідження. Специфіка трансфертного ціноутворення в комерційних банках полягає в тому, що ресурси, які надходять до банку, знеособлені й перерозподіляються в середині установи залежно від потреб конкретного періоду та користувачів. Усі вони мають різну вартість, що унеможливає визначити ефективність банківських операцій, структурних підрозділів та установи банку загалом. Недосконалість наявного механізму трансфертного ціноутворення ускладнює розрахунок внутрішньої прибутковості банку, оскільки в структурних підрозділах, які залучають ресурси, витратна частина не відповідає дохідній, і навпаки – підрозділи що розміщують засоби на фінансовому ринку, мають доходи, але не несуть витрат із розміщення ресурсів.

Принципи трансфертного ціноутворення є основою для розробки методик їхнього використання в діяльності банківських установ. Більшість науковців у своїх працях виокремлюють три основні групи методів трансфертного ціноутворення, а саме [9]:

– експертний – трансфертні ставки встановлюються керівним органом банку, обов'язками якого є управління фінансами банку подібно до встановлення відсоткових ставок за видами продуктів. Цей метод економічно обґрунтований і реалізується з урахуванням основних цілей і специфіки підрозділів, оптимально враховує їх потреби, стимулює максимізацію прибутку банку загалом;

– ринковий – трансфертні ставки встановлюються орієнтуючись на аналогічні ресурси на зовнішньому ринку. Це можливо за умов існування ефективного грошового ринку. Через коливання відсоткових ставок на ринку трансфертні ставки часто змінюються;

– витратний – встановлення трансфертної ціни ресурсів, виходячи із операційних витрат на залучення коштів плюс мінімально допустима маржа. Залежно від видів витрат – витратний метод може включати різні методики, а саме: середньозважена вартість пасивів по банку, що стимулює залучення дешевих короткострокових ресурсів і не враховує специфіки

регіональних розумів та обмежує залучення строкових ресурсів. Такий метод підходить тим установам, які можуть достатньо точно прогнозувати майбутній обсяг залучених коштів та їх розміщення; середньозважену вартість пасивів банку та диференціювання ставок за статтями й валютою, що дозволяє управляти ліквідністю та валютною позицією банку.

Отже, трансфертне ціноутворення для комерційних банків має особливе значення, оскільки одночасно з перерозподілом ресурсів між структурними підрозділами відбувається перерозподіл фінансових ризиків. Отже, трансфертне ціноутворення стає не тільки інструментом для аналізу доходів, витрат і цін, але й частиною системи управління банківськими ризиками.

Ураховуючи зазначене, вважаємо за доцільне сформулювати основну мету трансфертного ціноутворення комерційними банками, а саме: вимірювання результатів діяльності та ефективного управління ризиками.

Трансфертне ціноутворення, крім поставленої мети, має вирішувати такі завдання:

– слугувати інструментом управління ліквідністю комерційного банку шляхом оптимального внутрішнього перерозподілу дефіцитів і надлишків грошових коштів між підрозділами або напрямами бізнесу;

– забезпечувати управління середньозваженими витратами на капітал і показником процентної маржі;

– розподіляти комерційні та фундаментальні фінансові ризики банку.

Узагальнюючи основні завдання, можна констатувати, що система трансфертного ціноутворення комерційними банками є елементом стратегічного фінансового управління, направленою на забезпечення стабільності установи.

Серед основних елементів трансфертного ціноутворення доцільно виокремити такі: тип і метод управління ресурсами; система розрахунку трансфертної ціни; порядок управління сукупним процентним ризиком.

Головною перевагою системи трансфертного ціноутворення є те, що в процесі її реалізації відокремлюється механізм управління процентним ризиком від управління кредитним ризиком.

Ведення розподілу ресурсів за трансфертними цінами з урахуванням інтересів залучаючих і розміщуючих підрозділів є доцільною. Економічний результат роботи структурних підрозділів у цьому випадку буде залежати від різниці між фактичною ставкою залучених засобів і базовою трансфертною ставкою, що встановлюється ну рівні відповідного комерційного банку.

Сучасні тенденції розвитку вітчизняного ринку банківських послуг зазначають, що незалежно від методів формування ресурсів банківською установою основною складовою системи трансфертного ціноутворення є адекватність встановленого рівня трансфертної ціни.

Основною проблемою розрахунку трансфертної ціни є проблема побудови ефективного

внутрішньобанківського функціонування його структурних підрозділів.

Як уже було зазначено раніше, для встановлення трансфертної ціни застосовуються різні методи. Але практика застосування кожного з методів має своє переваги так і недоліки (табл. 1).

Варто зазначити, що вибір методу трансфертного ціноутворення залежить від таких чинників:

– рівня самостійності структурних підрозділів банку та рівня ринкової конкуренції на ринку;

– рівня відповідності мети та завдань підрозділів меті та завданням банку, взаємозв'язки між попитом і пропозицією на ресурси на найближчу перспективу й оцінки банком діяльності підрозділів.

Ураховуючи інформацію, представлену в таблиці 1, вважаємо за доцільне використовувати витратний підхід при розрахунку та обґрунтування трансфертної ціни.

За умови використання витратного підходу розрахунок трансфертної ціни послуг комерційних банків визначається за такими етапами.

На першому етапі здійснюється розрахунок обсягу граничних витрат установи банку щодо залучення власних пасивів.

Другим етапом є обґрунтування та розрахунок трансфертної ціни:

$$C_t = \frac{IC - OC}{1 - N}$$

де, C_t – трансфертна ціна;

IC – граничні процентні витрати для залучення власних пасивів;

OC – граничні операційні витрати з обслуговування пасивів;

N – норматив відрахувань до фондів обов'язкових резервів банку.

Перегляд рівня трансфертних цін може здійснюватися щомісячно.

Основною перевагою представленого методу визначення трансфертної ціни є те, що такий механізм ціноутворення сприяє ефективнішому управлінню – це спрощує аналіз ефективності діяльності банківської установи, її структурних підрозділів та їх фінансової відповідальності. Наведений спосіб ціноутворення дозволяє оптимально розподіляти ресурси між підрозділами, а також слугує інструментом зовнішнього ціноутворення та направлений на зниження витрат комерційного банку.

Висновки. Підводячи підсумок доцільно зазначити, що трансфертне ціноутворення є не лише інструментом оцінки результатів роботи структурних підрозділів банку, але й методом розподілу ризиків, управління ліквідністю, процентною маржею та, як наслідок, прибутковістю комерційного банку. Зокрема при вирішенні питань щодо отримання й розподілу прибутку між підрозділами трансфертна ціна дозволяє розподілити маржинальний дохід між центром-покупцем і центром-продавцем ресурсів, а саме: структурним підрозділом та банком відповідно до їх внеску в загальний прибуток установи. Визначення величини маржинального доходу, своєю чергою, дозволяє визначити оптимальний обсяг ресурсів, що перерозподіляються, і обсяг пропозиції банківського продукту або послуги, є основою для зовнішнього ціноутворення на банківські продукти і послуги.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 9. – С.12–20.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів трансфертного ціноутворення банку

Назва методу	Переваги	Недоліки
На основі ринкових цін	Можливість оцінювання діяльності підрозділу-продавця і підрозділу-покупця в умовах ринкового середовища, що покращує автономність діяльності підрозділів	Особливості формування ринкових цін під впливом соціально-політичних, сезонних та інших факторів в різних часових інтервалах
На основі маржинальних витрат	При певних умовах банк може коригувати прибутковість власних підрозділів	На практиці ускладнений процес визначення маржинальних витрат в довготерміновому інтервалі. Керівники підрозділів діють лише на тому рівні діяльності, за якого загальний прибуток банку досягне максимального рівня
На основі повних витрат	Простота, легкість і точність розрахунку ціни	Оцінка довготермінових маржинальних витрат може бути суттєво неточною
Витрати-плюс	Дозволяє підрозділу-продавцю отримати прибуток від передачі ресурсів за трансфертними цінами	Якщо підрозділи будуть передавати за трансфертними цінами ресурси іншим підрозділам з врахуванням маржі, то до того часу, коли необхідно буде визначити величину надбавки для останнього підрозділу, процентна маржа досягне значних розмірів, що призведе до зниження прибутковості чи збитковості діяльності останньої ланки
На основі переговорів	Усуває конфліктні ситуації	Потребує встановлення процедури ведення переговорів, арбітражних процедур. Обмежує автономність підрозділів. Керівники підрозділів під час переговорів можуть знаходитися не в рівних умовах

2. Дзюба П.В. Трансферне ціноутворення: економічний зміст та специфіка / П. Дзюба // Економіка України. – 2006. – № 1. – С. 14–22.
3. Ларікова Т.В. Методика трансфертного ціноутворення в банку / Т. Ларікова // Фінанси, облік і аудит. – 2008. – № 12. – С. 276–285.
4. Макаренко М.І. Система трансфертного ціноутворення в комерційних банках: монографія / М. Макаренко, Т. Савченко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 238 с.
5. Мельник А.О. Управління трансфертним ціноутворенням на підприємстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / А. Мельник. – Х., 2007. – 19 с.
6. Панов М.В. Трансфертное ценообразование в процессе бюджетирования деятельности коммерческого банка / М. Панов // Финансовый менеджмент. – 2007. – № 3. – С. 79–85.
7. Савченко, Т.Г. Методологічні та методичні аспекти трансфертного ціноутворення у банківських установах / Т. Савченко // Міжнародна економічна політика. – 2006. – № 5. – С. 5–39.
8. Селезнева В.Ю. Механизм трансфертного ценообразования в многофилиальном коммерческом банке / В. Селезнева // Экономический журнал ВШЭ. – 2002. – № 1. – С. 68–84.
9. Хуторна М.Е., Бартош О.М. Трансфертне ціноутворення і його застосування в банках України / М. Хуторна, О. Бартош // Ефективна економіка. – 2014. – № 12. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3679>.